

A Comparative Study of the Protection of Children's Image Rights in Cyberspace

Maryam Ghanizade Bafghi^{1*}, Fateme Chaji²

1. Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, Kharazmi University, Tehran, Iran.

*Corresponding Author: Email: m.ghanizadebafghi@yahoo.com

2. M.A. in Family Law, Faculty of Law, University of Judicial Sciences and Administrative Services, Tehran, Iran.

Email: 1212fateme@gmail.com

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2022.325738.1929

Received:
16 May 2022

Accepted:
2 July 2022

Published:
5 March 2024

ABSTRACT

Advances in technology and advancing in the digital age and cyberspace have led to the emergence of new rights for individuals. One of the new issues is the right of children to be photographed in cyberspace; where children - as one of the most vulnerable sections of society - are exposed to all kinds of victimization through the violation of their rights. In this regard, it is necessary to protect children and make protective laws due to being in an unequal situation. Dissemination of children's images due to persistence in cyberspace causes much harm to children. Invasion of privacy, affecting their right to self-determination, sexual abuse of images, violation of the right to mental health and psychological damage are among the effects of abusing children's image rights; which are all against his interests. The present study seeks to provide legal solutions by examining the

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

importance of the status of this right and its violations and by using descriptive-analytical method and comparative approach. Findings indicate that the systematization of cyberspace along with the close supervision of governments requires performance guarantees in case of violation; This vacancy is clearly visible in the domestic legal system of Iran.

Keywords: Children's Image Rights, Cyberspace, Privacy, Supportive Solutions, The Right to Self-determination.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Maryam Ghanizade Bafghi: Methodology, Formal analysis, Resources, Data Curation, Writing - Review & Editing, Supervision.

Fateme Chaji: Resources, Formal analysis, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Ghanizade Bafghi, Maryam & Fateme Chaji. "A Comparative Study of the Protection of Children's Image Rights in Cyberspace". *Journal of Legal Research* 22, no. 56 (March 5, 2024): 263-294.

Extended Abstract

The advancement of technology and stepping into the digital age and virtual space has led to the emergence of new rights for individuals. One of the new issues is the right of children's images in cyberspace; where children - as one of the most vulnerable sections of the society - are exposed to all kinds of abuse due to the violation of their rights. In the meantime, the image right is an aspect of the rights related to the personality of the child, which is less noticed in the digital age, and in recent years, with the emergence of social networks, it has become a new legal challenge in the virtual space, and due to the indiscriminate publication by parents and third parties, it has become an unattainable right in cyberspace. Using children's images in cyberspace in different ways, including publishing children's images with good intentions and not knowing the consequences, publishing and economic exploitation of children's images with malicious intent and knowledge of parents, publishing children's images and using them for cyberspace campaigns. Publishing images of children with diseases and disabilities in cyberspace, publishing images of children for sexual exploitation of them happens in cyberspace and in some cases, the child's image has turned into a source of income for publishing persons. In this regard, it is necessary to protect children and establish protective laws due to being in an unequal position. The importance of this issue can be examined from several perspectives. First of all, the concern of image abuse is greater for children than for adults, because unlike adults, children not only do not have the right to take pictures of themselves, but in principle, from the legal point of view, children do not have the possibility to express their consent to the display of their privacy, and it is only possible. are exposed to the effects of image abuse. Secondly, due to respecting the best interests of the child and preventing the violation of their rights, the publication of children's images should be prevented, because due to the vulnerability of children, there is more scope for abuse by people seeking profit. Thirdly, the effects of publishing a child's image in the cyberspace can sometimes continue for years and affect the child's adulthood and future, because as soon as the information is published online, it becomes difficult and even impossible to control it; And it cannot be prevented that someone does not save the images and does not abuse them. Deleted posts, although removed from the social media profile, may still exist on Internet archive websites and the social media servers themselves. Considering this point, it should be considered that published images and stories affect people even in adulthood. The fact is that the images shared of children by parents or any responsible person can be revealed by Google's search algorithms for years to come. The publication of children's images due to their persistence in

cyberspace and also due to the effects of children's rights on each other causes many harms. It becomes children. Violation of privacy, affecting their right to self-determination, sexual abuse of images, violation of inherent dignity, violation of the right to mental health and mental and psychological injuries are among the adverse effects of not respecting the right of children's images in cyberspace; All of which are against his interests. Despite all these challenges, the question arises as to what are the limits of publishing a child's image in cyberspace and whether it is absolutely forbidden to publish a child's image. In general, in this regard, the most important basis that should be considered when publishing a child's image in cyberspace is the interest of the child. In cases where there is no other option but to publish the child's image, it is appropriate that the published image of the child is in accordance with Shari'a standards and that any image of the child that shows an inappropriate condition and clothing should not be published. In this way, the idea of this article is that by recognizing the framework that characterizes satisfactory, informed, necessary and appropriate publication; It has created justified and virtual conditions so that their images can be published without harming the rights of children. Also, the findings indicate that the systematization of the virtual space, along with the strict supervision of the governments, requires the guarantee of executions during violations; It is clearly visible in the domestic legal system of Iran. As a result, an attempt has been made to provide appropriate solutions by reviewing and analyzing the laws of the leading countries in supporting the presence of children in cyberspace, such as China, America, England, and France, according to the domestic laws and regulations.

بررسی تطبیقی حمایت از حق تصویر کودکان در فضای مجازی

مریم غنی‌زاده بافقی^۱، فاطمه چاجی^۲

۱. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

*نویسنده مسئول: Email: m.ghanizadebafghi@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد حقوق خانواده، دانشکده حقوق، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران.

Email: 1212fateme@gmail.com

چکیده:

پیشرفت فناوری و قدم گذاشتن در عصر دیجیتال و فضای مجازی موجب پیدایش حقوق نوینی برای اشخاص شده است. یکی از مسائل جدید، حق تصویر کودکان در فضای مجازی است؛ که کودکان در آن - به‌عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه - به‌واسطه نقض حقوقشان در معرض انواع بزه‌دیدگی‌ها قرار می‌گیرند. در این راستا حمایت از کودکان و وضع قوانین حمایتی به دلیل قرار گرفتن در یک موقعیت نابرابر، امری ضروری است. انتشار تصاویر کودکان به دلیل ماندگاری در فضای مجازی موجب آسیب‌های متعددی بر کودکان می‌شود. تعرض به حریم خصوصی، تحت تأثیر قرار دادن حق تعیین سرنوشت ایشان، سوءاستفاده جنسی از تصاویر، نقض حق سلامت روان و آسیب‌های روحی و روانی از جمله اثرات سوء عدم مراعات حق تصویر کودکان است، که همگی برخلاف مصلحت اوست. پژوهش حاضر درصدد است که با بررسی اهمیت جایگاه حق مزبور و موارد نقض آن و با بهره‌گیری از روش توصیفی تحلیلی و رویکردی تطبیقی به

پژوهشکده حقوق

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/ILR.2022.325738.1929

تاریخ دریافت:

۲۶ اردیبهشت ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۱ تیر ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۱۵ اسفند ۱۴۰۲

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد [نشریه مراجعه کنید](#).

ارائه راهکارهایی قانونی بپردازد. یافته‌ها حاکی از آن است که نظام‌مند ساختن فضای مجازی در کنار نظارت دقیق دولت‌ها نیازمند ضمانت اجرایی در زمان نقض هست؛ امری که جای خالی آن در نظام قانونی داخلی ایران به‌وضوح قابل مشاهده است.

کلیدواژه‌ها:

حق بر تصویر کودکان، فضای مجازی، حریم خصوصی، راهکارهای حمایتی، حق تعیین سرنوشت.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

مریم غنی‌زاده بافقی: روش‌شناسی، تحلیل، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت. فاطمه چاچی: تحلیل، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

غنی‌زاده بافقی، مریم و فاطمه چاچی. «بررسی تطبیقی حمایت از حق تصویر کودکان در فضای مجازی». مجله پژوهش‌های حقوقی ۲۲، ش. ۵۶ (۱۵ اسفند ۱۴۰۲): ۲۶۳-۲۹۴.

مقدمه

حق تصویر جنبه‌ای از حقوق مربوط به شخصیت کودک است که در عصر دیجیتال کمتر مورد توجه واقع شده است و در سال‌های اخیر با پیدایش شبکه‌های اجتماعی تبدیل به چالش حقوقی نوظهوری در فضای مجازی گشته و به دلیل انتشار بی‌رویه والدین و اشخاص ثالث، تبدیل به حقی دست‌نیافتنی در فضای مجازی گردیده است. استفاده از تصویر کودک در فضای مجازی توسط والدین یا اشخاص ثالث منجر به انواع مختلف بهره‌کشی‌ها از جمله بهره‌کشی اقتصادی و اجتماعی از او شده و در بعضی موارد تصویر کودک را به یک منبع درآمد برای اشخاص منتشرکننده تبدیل نموده است. از طرف دیگر گاهی در انتشار تصویر کودک سوءنیتی وجود ندارد؛ اما بازهم جنبه‌هایی دیگر از حقوق او از جمله حق بر سلامت روان، حق بر حریم خصوصی، حق بر تعیین سرنوشت و... را نقض می‌کند. از دلایل اهمیت این موضوع می‌توان به آسیب‌پذیری بیشتر کودکان و قرار گرفتن در یک موقعیت نابرابر به دلیل نداشتن کنترل بر اطلاعات خود و همچنین آثار بلندمدت حقوقی - روانشناسی این عمل بر کودک اشاره نمود. پژوهش حاضر با رویکردی انتقادی نسبت به انتشار تصویر کودک در فضای مجازی به بررسی ابعاد حقوقی این حق پرداخته است؛ بنابراین پرسش‌های اصلی این مقاله عبارت‌اند از: حدود انتشار تصاویر کودک در فضای مجازی تا کجاست؟ عواقب انتشار بی‌حدومرز تصاویر کودکان در فضای مجازی چیست؟ آیا والدین و دیگران می‌توانند هرگونه تصویری از کودک بگیرند و آن را منتشر کنند؟ آیا قوانین داخلی از حق تصویر کودک در فضای مجازی حمایت می‌کنند؟ این مقاله با رویکردی تطبیقی به این سؤالات پاسخ داده است. در قسمت اول حق تصویر و جایگاه آن در قوانین مختلف مطالعه خواهد شد. در بخش دوم حق تصویر کودکان در فضای مجازی بیان خواهد شد و با جستجو در قوانین سایر کشورها رویکرد آنان در برخورد با این حق تبیین خواهد شد. همچنین انواع و آثار نقض حق تصویر کودک در این فضا بررسی شده است؛ و در انتها با توجه به خلأهای قانونی در نظام داخلی، راهکارهای مناسب حقوقی در خصوص حمایت از حق تصویر کودک در فضای مجازی ارائه شده است.

۱- حق تصویر و جایگاه آن در قوانین مختلف

حق تصویر از مصادیق حقوق شخصیت بوده و دارای دو جنبه مالی و غیرمالی است. منظور از حق تصویر، حقی است که شخص می‌تواند درباره تصویربرداری از خویش، چگونگی تصویربرداری، انتشار

و در نهایت استفاده از تصویر خود تصمیم بگیرد.^۱ واژه تصویر عام‌تر از واژه عکس است و شامل تصویر و فیلم نیز می‌شود؛ در نتیجه زمانی که می‌گوییم حق بر تصویر، شامل حق بر فیلم‌برداری شخص نیز می‌شود. بدین معنا که شخص می‌تواند مانع از فیلم‌برداری، انتشار و استفاده از فیلم خود توسط دیگران شود.^۲

اهمیت حق تصویر اشخاص از چند جهت قابل بررسی است. نخست اینکه وجود حق مالی نسبت به تصویر برای کسانی که تصویرشان ارزش مالی دارد، واضح است؛^۳ افزون بر آن با نگاهی به نمونه‌های متعدد استفاده از تصاویر کودکان، بُعد مالی تصویر کودک اعم از عادی و مشهور نیز غیرقابل انکار بوده و ممکن است منجر به سوءاستفاده اقتصادی از تصویر او بشود. به‌عنوان نمونه استفاده شرکت‌های تبلیغاتی از تصاویر کودکان در تبلیغات تلویزیونی ویژه کودکان و یا استفاده از تصاویر کودکان در فعالیت‌های مدلینگ نمایانگر جنبه مالی تصویر کودک است؛ و بر همین بنیاد وجه مالی تصویر کودک اهمیت می‌یابد. دوم اینکه تصویر اشخاص از جمله اطلاعات شخصی و گاهی محرمانه محسوب شده که ممکن است تمایلی به افشای آن نداشته باشند. سوم اینکه به دلیل ماندگاری تصاویر در طول زمان، امکان سوءاستفاده از آنها وجود دارد. بدین ترتیب حمایت از این حق برای کودکان در قوانین کشورها ضروری است.

در قوانین ایران گرچه به استناد اصل ۲۴ قانون اساسی یعنی آزادی بیان مطبوعات، صرف تصویربرداری از اشخاص در قوانین داخلی ممنوع نیست؛ اما بازهم می‌توان حمایت از حق بر تصویر را در خصوص بعضی جنبه‌های آن در قوانین داخلی مشاهده نمود. در قوانین ایران اصل ۲۲ قانون اساسی^۴ حقوق افراد را از تعرض مصون دانسته و حق تصویر شخص یکی از حقوقی است که مشمول ممنوعیت این اصل می‌شود. همچنین در ماده ۷۲۹ قانون مجازات اسلامی نیز آنچه مهم است تنها انتشار تصویر دیگری است و ممنوعیتی در خصوص گرفتن عکس از دیگری وجود ندارد؛ حال آنکه گفته شد حق بر تصویر شامل اصل تصویربرداری از فرد، استفاده و انتشار از آن نیز می‌شود. در قانون جرایم رایانه‌ای

۱. عباس میرشکاری، «حق تصویر»، حقوق خصوصی، ۱(۱۳۹۷)، ۱۴۹.

۲. رضا فلاحی، «حق تصویر» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی، ۱۳۹۸).

3. Eric h. Reiter, "personality and patrimony: comparative perspectives on the right to one's image", *Tulane law review*, 76, 3(2001), 702.

۴. اصل ۲۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

انتشار تصویر تغییر یافته یا تحریف شده افراد (ماده ۱۶) و نیز افشای تصویر افراد بر خلاف رضایت آنها را فقط در صورتی که بر حسب عرف موجب هتک حیثیت شود، مستوجب مجازات و موجد مسئولیت مدنی دانسته است. بدین معنا که حق تصویر تنها زمانی مطرح می‌شود که آبرو و حیثیت فرد زیر سؤال رود و در سایر موارد خاص (مانند کودکان که دارای شرایطی حساس هستند) امتیاز و حق ویژه‌ای برای حمایت از حق تصویر آنها قائل نشده است. اما در برخی از کشورها حق بر تصویر به‌عنوان یک حق مستقل در قوانین مختلفشان شناخته شده است. در کشور ایتالیا از حق بر تصویر در مقررات گسترده قانون مدنی و قانون حق چاپ محافظت شده است. در این قوانین حق بر تصویر از حقوق مربوط به شخصیت است که شخص ثالث بدون رضایت نمی‌تواند از تصویر فرد استفاده کند. قانون حق چاپ ایتالیا مصوب ۱۹۴۳^۵ در مواد ۱۰ و ۹۶ و ۹۷ بیان می‌دارد که هر شخص می‌تواند در خصوص استفاده بدون رضایت از تصویر خود، درخواست حمایت قضایی داشته باشد.^۶ در برخی دیگر از کشورها حق بر تصویر به صورت مستقل در قانون مدنی به رسمیت شناخته شده است. در قانون مدنی جدید چین^۷ که در سال ۲۰۲۱ لازم‌الاجرا شده است از ماده ۱۰۱۸ تا ۱۰۲۰ به طور ویژه مربوط به حق تصویر اشخاص است. در این مواد حق تصویر شخص محترم شمرده شده و بیان گشته که بدون موافقت صاحب تصویر، نمی‌توان از طریق انتشار، تکثیر، ویرایش، اجاره، نمایش و غیره، از تصویر شخصی استفاده کرد و یا به صورت عمومی آن را منتشر کرد. ماده ۱۰۱۸ قانون مدنی جدید چین به‌عنوان یک اصل بیان می‌کند که «هر شخص دارای حق بر تصویر خود است و دیگران باید برای گرفتن تصویر او یا استفاده از تصویر در هر جایی که او قابل شناسایی است مثل نقاشی یا فیلم یا انتشار تصویر از او اجازه بگیرند.» همچنین ماده ۱۰۱۹ این قانون بیان می‌کند که «هیچ سازمان یا فردی نمی‌تواند حق تصویر دیگری را نقض کند. بدون رضایت فرد نباید هیچ‌گونه انتشار یا تکثیری نسبت به تصویر او به عمل بیاید مگر در مواردی که قانون مقرر داشته است.» لذا مطابق این ماده طیف وسیعی از رفتارها در خصوص تصویر مشمول مسئولیت مدنی می‌شود. وانگهی در ماده ۱۰۲۰ این قانون، استثنائات این اصول بیان گردیده است. به‌عنوان مثال اگر استفاده یا انتشار یا گرفتن تصویر شخص برای محافظت از منافع عمومی باشد یا افراد و سازمان‌ها بخواهند وظیفه قانونی خود را انجام دهند یا انتشار تصویر برای نمایش یک محیط عمومی خاص باشد یا انتشار و تکثیر و گرفتن عکس از دیگری برای اخبار مهم باشد مشمول موارد استثنا می‌شود و انتشار و گرفتن عکس از

5. Italian Copyright Law

6. World Trademark Review (WTR). "Italy's robust image rights regime", accessed 8 October, 2021.

7. Civil Code of the People's Republic of China

دیگری ممنوع نخواهد بود.

۲- حق تصویر کودک در فضای مجازی و جایگاه آن در قوانین مختلف

تصاویر دوران کودکی یادگاری باارزش برای هر فرد محسوب شده و نیک آشکار است که هیچ شخصی تمایل ندارد این تصاویر ابزاری در دست دیگران قرار گیرد و کرامت دوران کودکی اش را خدشه‌دار کند. افزون بر آن محجوریت کودکان مانعی برای برخورداری آنها از این حق نیست؛ به‌گونه‌ای که در خصوص توجیه برخورداری کودکان از حق تصویر می‌توان به قانون مدنی استناد نمود که بیان می‌دارد هر انسان با زنده متولد شدن از حقوق مدنی متمتع می‌گردد.^۸ در نتیجه کودک به‌مثابه انسان از دوران طفولیت اهلیت برخورداری از این حق در عرصه‌های گوناگون را دارد.

در این بین فضای نوین مجازی و شبکه‌های اجتماعی یکی از گستره‌هایی است که منجر به نقض حق تصویر کودک شده است و کودکان به دلیل آسیب‌پذیری، عدم آگاهی و بعضاً نداشتن حق انتخاب بر تصویرشان در این رهگذر در معرض آسیب بیشتری قرار گرفته‌اند.

در این راستا برای حمایت از کودکان در فضای مجازی، کشورها قوانین مختلفی را وضع نموده‌اند. در فرانسه زندگی خصوصی و خانوادگی تحت ماده ۹ قانون مدنی^۹ (هر کس حق دارد به زندگی خصوصی خود احترام بگذارد) حمایت می‌شود. قانون جزای فرانسه همچنین مجازاتی را برای جرایم علیه حریم خصوصی در نظر گرفته است.^{۱۰} به‌تبع این قوانین سختگیرانه در سال ۲۰۱۶ فرانسه برای اولین بار در دنیا، انتشار تصویر کودکان در فضای مجازی را وارد قوانین حفظ حریم خصوصی فرد کرد و جریمه سنگینی برای انتشار بی‌دلیل آن در نظر گرفت. بر اساس این قانون اگر فردی بتواند به دادگاه ثابت کند که تصویری که والدینش در فضای مجازی از او منتشر کرده‌اند برایش شرم‌آور است، در آن صورت والدین باید تاوان یک سال حبس یا چهل و پنج هزار یورو را متحمل شوند. لذا دولت فرانسه به والدین اخطار می‌دهد تا در شبکه‌های اجتماعی تصویری از فرزندشان منتشر نکنند.^{۱۱} در ۱۹ اکتبر ۲۰۲۰ با رواج پدیده «کودکان تأثیرگذار»^{۱۲} در فضای مجازی، فرانسه قانون جدیدی را در مورد استفاده تجاری از

۸. ماده ۹۵۸ قانون مدنی

9. Civil Code Art 9 (France)

10. Penal Code Art 226 (France)

11. The telegraph, "French parents 'could be jailed' for posting children's photos online", accessed 22 December, 2021.

12. kid Influencer

تصاویر کودکان زیر شانزده سال در سیستم‌عامل‌های آنلاین مانند یوتیوب، تیک‌تاک و اینستاگرام وضع نمود که هدف از آن ارائه چهارچوبی قانونی برای فعالیت کودکان است. وفق این قانون از کلیه درآمدهایی که از طریق بهره‌برداری از تصویر کودکان زیر ۱۶ سال در فضای مجازی به دست می‌آید محافظت می‌شود به گونه‌ای که فقط بخشی از درآمد کودک به والدین پرداخت می‌شود. در حالی که مانده درآمد باید در یک حساب پس‌انداز ویژه قرار گیرد که کودک پس از رسیدن به بزرگسالی و سن رشد بتواند به آن دسترسی داشته باشد.^{۱۳} بدین ترتیب فرانسه را می‌توان یکی از کشورهای پیشرو در زمینه حمایت از تصاویر کودکان در فضای مجازی دانست.

چین نیز دیگر کشوری است که از حمایت کودکان در فضای مجازی غافل نمانده و در سال ۲۰۱۹ قانون مربوط به حفاظت سایبری از اطلاعات شخصی کودکان^{۱۴} را تصویب نموده است. این قانون که کودک را هر فرد زیر ۱۴ سال دانسته است، در مورد جمع‌آوری، ذخیره‌سازی، استفاده، انتقال و افشای اطلاعات شخصی کودکان از طریق اینترنت در قلمروی جمهوری خلق چین اعمال می‌شود. مطابق این قانون هیچ شخصی اعم از حقیقی یا حقوقی حق ندارد اطلاعاتی را از کودک منتشر کند که حریم خصوصی او را به خطر بیندازد.^{۱۵} همچنین سرپرست کودک باید وظایف سرپرستی خود را به درستی انجام دهد و از اطلاعات شخصی کودک محافظت کند و آگاهی و توانایی کودک را در محافظت از اطلاعات شخصی خود از طریق آموزش افزایش دهد.

در ایران نیز هرچند قانون جامعی در خصوص حمایت از تصاویر کودکان در فضای مجازی وجود ندارد اما به صورت پراکنده می‌توان شاهد حمایت قانون‌گذار از کودکان بود. ماده ۱۵ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان هرگونه بهره‌کشی اقتصادی از کودک را ممنوع نموده و ماده ۱۰ این قانون سوءاستفاده جنسی از کودک را ممنوع کرده است. در این راستا زمانی که به حق تصویر کودک در فضای مجازی برمی‌گردیم نیک‌بختانه می‌توانیم به حمایت‌های این قانون برای بهره‌کشی اقتصادی و جنسی از کودک استناد کنیم. همچنین مطابق این قانون هرگونه آسیب روانی به طفل جرم‌انگاری شده و در صورتی که انتشار تصویر کودک در فضای مجازی به سلامت روان او آسیب وارد کند می‌توان آن را مورد پیگیری حقوقی قرار دارد. علاوه بر آن کنوانسیون حقوق کودک که ایران نیز به آن پیوسته یکی از منابع مهم

13. LOI n° 2020-1266 du 19 octobre 2020 visant à encadrer l'exploitation commerciale de l'image d'enfants de moins de seize ans sur les plateformes en ligne.

14. Provisions on the Cyber Protection of Children's Personal Information

۱۵. ماده ۴ قانون حفاظت سایبری از کودکان در چین

حمایتی برای محافظت از حقوق کودکان است. به‌عنوان نمونه از حریم خصوصی کودک در ماده ۱۶ آن حمایت شده که می‌تواند مورد استناد دادگاه‌ها قرار گیرد. بدین ترتیب هرچند حق تصویر کودک در فضای مجازی در قوانین ایران به صورت مستقل محافظت نشده اما برای حمایت از آن می‌توان به سایر قوانین استناد نمود.

تحلیل‌های برآمده از این مواد بیانگر اهمیت حق تصویر کودک در فضای مجازی است؛ زیرا تصویر کودک به‌مثابه یکی از تأثیرگذارترین ابزارها، نمایانگر پیام‌های مختلف اجتماعی، تبلیغاتی، اخلاقی و تجاری است که در فضای مجازی به اشتراک گذاشته می‌شود. افزون بر آن توسعه فضاهای مجازی و تمایل انسان عصر جدید برای به تصویر کشیدن و اشتراک لحظات زندگی خصوصی خود از جمله تصاویر فرزندان و ثبت دستاوردهای اطفال و داشتن عکس و فیلم‌هایی از لحظات خاص زندگی‌شان که بسیار اهمیت دارد،^{۱۶} حق تصویر کودک را در این فضا بیش از پیش در معرض نقض قرار داده و فضای مجازی را برای این حق تبدیل به یکی از بسترهای مهم آسیب‌نموده و مقدمه‌ای برای سایر سوءاستفاده‌ها از کودک گشته است.

۲-۱- موارد نقض حق تصویر کودک در فضای مجازی

۲-۱-۱- انتشار تصویر کودکان با حسن‌نیت و عدم آگاهی به عواقب آن

اشتراک‌گذاری تصاویر کودکان توسط والدینشان در فضای مجازی ممکن است بدون هیچ سوءنیتی و از روی عدم آگاهی به عواقب آن اتفاق بیفتد. این موضع در حالی است که بسیاری از والدین این کار را با نیت خیر انجام می‌دهند.^{۱۷} گهگاه والدین کودکان تمایل دارند لحظات خاص زندگی کودکشان مانند تولد، مدرسه رفتن و یا موفقیت در یک مسابقه ورزشی توسط او را، ثبت کرده و آنها را با دوستان و آشنایان و دیگران به اشتراک بگذارند؛ اما باید توجه داشته باشند که بعد از انتشار، این تصاویر در دسترس چه کسانی قرار می‌گیرند و چه استفاده‌ای از آنها خواهد شد. چه‌بسا که این تصاویر در دسترس کودک‌آزاران جنسی^{۱۸} قرار بگیرد و تصاویر را در وب‌سایت‌های مربوط به خودشان به اشتراک بگذارند. این خصوص کمیسیون سلامت استرالیا^{۱۹} گزارشی را منتشر کرده مبنی بر اینکه تمامی تصاویری که در

16. Nspcc learning, "Photography and sharing images guidance", accessed 9 October, 2021.

۱۷. سیدحسین صفایی، حقوق و مالکیت فکری (تهران: میزان، ۱۳۹۵)، ۴۱.

18. Pedofil

19. Australian Health Commission

سایت‌های کودک‌آزاری یافت شده است تصاویری بوده که والدین با حسن نیت در شبکه‌های اجتماعی و وبلاگ‌های خانوادگی منتشر کرده‌اند.^{۲۰} همچنین بازرسان امنیت کودکان در استرالیا بیان کردند که انتشار این‌گونه تصاویر به طور مستقیم باعث استثمار کودکان نمی‌شود بلکه این تصاویر به‌مثابه ابزاری برای سوءاستفاده‌گران است. انجمن ملی پیشگیری ظلم به کودکان در انگلستان^{۲۱} نیز در بیانیه‌ای بیان نموده: «همه والدین باید از گرفتن عکس از فرزندان خود و به اشتراک‌گذاری آنها با دوستان و خانواده لذت ببرند. با این حال، همه ما باید هنگام ارسال عکس‌های آنلاین مراقب باشیم.»^{۲۲} بدین ترتیب انتشار تصاویر کودکان حتی اگر بدون هیچ‌گونه سوءنیتی باشد، منبع بالقوه‌ای جهت آسیب به کودکان است.

۲-۱-۲- انتشار و بهره‌کشی اقتصادی از تصاویر کودکان با سوءنیت و علم والدین

امروزه والدینی هستند که محتوای صفحه‌هایشان در فضای مجازی به‌ویژه اینستاگرام و فیس‌بوک، تصاویر و فیلم‌های کودکانشان است. این والدین از طریق انتشار بیش از حد تصاویر کودکانشان در فضای مجازی، کودکان را به محبوبیت می‌رسانند و آنها را تبدیل به ابزاری برای کسب درآمد در این فضا می‌کنند. در این راستا اصطلاح کودکان تأثیرگذار^{۲۳} به کودکانی گفته می‌شود که تصاویر و ویدیوهای آنان به صورت آنلاین در شبکه‌های مختلف اجتماعی منتشر شده و تعداد زیادی بیننده و دنبال‌کننده دارند و اغلب برای محتوای پشتیبانی‌شده پول دریافت می‌کنند.^{۲۴} این کودکان تأثیرگذار در شبکه‌های اجتماعی، هر روز کاربران عادی اینترنت را از طریق روایت متنی و بصری از زندگی شخصی و سبک زندگی خود در وبلاگ‌ها و رسانه‌های اجتماعی جذب می‌کنند به‌گونه‌ای که با دنبال‌کنندگان خود در فضای مجازی و فیزیکی درگیر می‌شوند و از آنها با استفاده از «تبلیغات» در وبلاگ‌ها یا پست‌هایشان در شبکه‌های اجتماعی کسب درآمد می‌کنند.^{۲۵} این عمل والدین و سوءاستفاده تجاری از تصاویر کودکان، شکل جدیدی از کودکان کار و بردگی مدرن را به وجود آورده است.

20. Stacey B. Steinberg, "Sharenting: Children's Privacy in the Age of social Media", *University of Florida Levin College of Law*, 839(2017), 881.

21. National Society for the Prevention of Cruelty to Children

22. BBC news, "German police warn parents over Facebook pictures of children" Accessed 22 December 2011.

23. Kidfluencer

24. Marina A. Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws in the Era of "Kidfluencers", *University of Pennsylvania Law Review*, 169, 2(2021).

25. Adweek, "How mom bloggers helped create influencer marketing: the evolution of a communiyt" Accessed 4 January, 2022.

۲-۱-۳- انتشار تصاویر کودکان و استفاده از آنها برای پویش‌های فضای مجازی

این نوع پویش‌ها در سطح گسترده در فضای مجازی اتفاق می‌افتد. بدی صورت که بسیاری از صفحات مجازی به طرح مسابقاتی از نوع نظرسنجی با محتوای تصاویر کودکان می‌پردازند. در این فضای رقابتی تصویر کودکان توسط والدین در آن صفحه به اشتراک گذاشته شده و در معرض مقایسه با تصاویر سایر کودکان قرار می‌گیرد. به طوری که هر کدام از تصویرها رأی بیشتری کسب کرد جایزه نقدی به صاحب تصویر یعنی کودک و در واقع به والدین او تعلق می‌گیرد. در نوع مبتذل تر آن، به‌تازگی بعضی از صفحات مجازی با «بله» و «خیر» تصاویر را منتشر می‌کنند. بدین‌صورت که اگر به تصویری ۸۰ درصد «خیر» تعلق گرفت از مسابقه حذف می‌شود. باید پرسید رأی منفی و مثبت به چه موضوعی و اگر تصویری رأی بالایی آورد این به چه معناست و هدف چیست؛ این رفتارها در ادبیات حقوقی جهان مصداق کودک‌آزاری و کسب درآمد از طریق کودک به حساب می‌آید. واقعیت تلخ ماجرا این است که ایجاد یک فضای رقابتی در زمینه‌هایی از قبیل هوش، زیبایی، جذابیت و ... در بین کودکان توسط بسیاری از صفحه‌ها و کانال‌های مرتبط به انتشار تصاویر کودکان، مصداقی از کودک‌آزاری روانی است. عدم آگاهی کودک از این مسئله که تصویر او را برای جایزه به مسابقه گذاشته‌اند مصداق سوءاستفاده از کودک است و اگر با آگاهی کودک باشد دستاوردی جز رشد تمایلات خودشیفتگی در او ندارد.

۲-۱-۴- انتشار تصاویر کودکان دارای بیماری و معلولیت در فضای مجازی

انتشار تصاویر کودکانی که دچار بیماری و یا دارای معلولیت‌اند از دیگر موارد سوءاستفاده از تصویر کودک برای تولید محتوا است. نظر به اینکه والدین چنین کودکی به دلایل مختلفی چون مشکلات و مسائل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حقوقی که شخص معلول و خانواده و جامعه با آن مواجه است، اقدام به انتشار تصاویر و اطلاعات فرزندشان می‌کنند؛ در نتیجه تصویر می‌تواند ابزار مناسبی باشد تا از طریق انتشار آن به ترسیم شرایط بیان‌شده در خصوص این‌گونه کودکان بپردازند. همین‌طور درصددند تا از طریق فضای مجازی و انتشار تصاویر با سایر والدینی که فرزندانشان در شرایط مشابه فرزند آنها است ارتباط برقرار کنند و به تبادل تجربه و دانسته‌ها بپردازند و دشواری مراقبت از وضعیت فرزندشان را برای جامعه ترسیم کنند. در این خصوص ذکر مثالی جالب توجه است؛ مادر کودکی که دچار بیماری ذهنی بود با به اشتراک گذاشتن داستان خود و پسر سیزده ساله‌اش، چالش‌های فاجعه‌بار تربیت طفلی که دارای بیماری ذهنی است را به صورت تصویری و شجاعانه بیان می‌کرد. کارلی فیندلی^{۲۶} شخصی که با ناتوانی

26. Carl Fidelity

مزمین به دنیا آمده است می‌گوید: «اگر والدینم در کودکی یا بزرگسالی وضعیت من را به‌طور طولانی و آشکارا به اشتراک می‌گذاشتند، دچار مرگ می‌شدم. وی ادامه داد من خوشحالم که می‌توانم آگاهانه انتخاب کنم تا داستان خود را به روش خودم بیان کنم. من در مورد انتشار تصاویر کودکان دارای معلولیت توسط والدینشان به صورت آنلاین تعجب می‌کنم.»^{۲۷}

اما باید در نظر داشت که حریم خصوصی کودکان دارای معلولیت مطابق اصل ۲۲ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت^{۲۸} که بیان کرده افراد معلول باید در برابر مداخلات از حمایت قانونی برخوردار گردند، محترم است. همچنین باید برای طفل انتخاب آزادانه‌ای قائل شد تا بتواند تصمیم بگیرد که آیا اطلاعات مربوط به سلامت‌ش را می‌خواهد منتشر کند یا خیر؟ این نهاد زیرمجموعه کرامت ذاتی برای اشخاص دارای معلولیت است و مهم‌ترین هدف کنوانسیون ذکر شده است. در کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت احترام به کرامت ذاتی نه تنها یکی از ۸ اصل حاکم است، بلکه یکی از اهداف این کنوانسیون است. این اصل در بندهای (a)، (h)، (y)، مقدمه و در مواد ۸، ۱۶، ۲۴ و ۲۵ نیز آمده است. بند (a) ماده ۳، این اصل را در کنار فردیت برای اتخاذ تصمیم و استقلال در مقابل دیگران آورده است.^{۲۹} همچنین مصالح عالی‌ه در خصوص کودکان دارای معلولیت که در بند ۲ ماده ۷ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت نیز به آن اشاره شده و آن را «ملاحظه‌ای برتر» در تصمیمات مربوط به کودک معلول می‌داند.^{۳۰} اقتضا می‌نماید تا با ملاحظات بیشتری نسبت به کودکانی که دارای نقص جسمی و ذهنی هستند رفتار گردد. از سویی دیگر می‌توان به قانون بیمه سلامت آمریکا^{۳۱} اشاره کرد که متخصصان پزشکی را از اشتراک‌گذاری اطلاعات شخصی بیماران در هر سنی بدون رضایت کتبی منع می‌کند؛ و برای انتشار اطلاعات خصوصی بهداشتی کودک، رضایت کتبی والدین را ضروری می‌داند. بدین ترتیب همان‌گونه که انتشار اطلاعات کودک بیمار از جمله تصویر او در دنیای حقیقی ممنوع است، مستفاد از این قوانین انتشار این اطلاعات را در هر گستره دیگری از جمله فضای مجازی نیز می‌توان ممنوع دانست.

۲-۱-۵- انتشار تصاویر کودکان برای بهره‌کشی جنسی از آنها

27. Steinberg, op.cite. 852.

28. Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2008

۲۹. مریم غنی زاده بافقی، «نسبت‌سنجی کودکان دارای معلولیت با مصالح عالی‌ه کودک در پرتو قوانین ایران و اسناد بین‌المللی»، مطالعات حقوق تطبیقی، ۱۰، ۲ (۱۳۹۸)، ۶۰۹.

۳۰. همان، ۶۰۲.

31. American health insurance law

سوءاستفاده جنسی از طفل به معنای ایجاد ارتباط با کودک، به منظور کسب لذت جنسی به هر شیوه و به هر میزان است یعنی حتی لمس کردن اندام جنسی کودک را به منظور کسب لذت جنسی شامل می‌شود. سوءاستفاده جنسی هم شامل دختران و هم شامل پسران می‌شود^{۳۲} و طیف گسترده‌ای از رفتارها را در برمی‌گیرد. برخی از مصادیق این عمل به شرح ذیل است: عورت‌نمایی، تجاوز و تعرض، اغوا نمودن و یا اجبار کودک به وارد شدن در هرگونه رفتار جنسی غیرقانونی، بهره‌کشی از کودک در فحشا، استفاده از کودکان در تهیه مطالب هرزه‌نگاری^{۳۳}، پدوفیلی و پورنوگرافی (انتشار صور قبیحه). سوءاستفاده جنسی از طفل را می‌توان به دودسته تقسیم کرد: سوءاستفاده تماسی و سوءاستفاده غیرتماسی. سوءاستفاده تماسی مانند بچه‌دوستی شهوانی، سادیسم جنسی، تجاوز به عنف و سوءاستفاده غیرتماسی مانند لذت از تماشای تصویر برهنه یا نیمه‌برهنه کودک و عورت‌نمایی. گونه‌ای دیگر از سوءاستفاده غیرتماسی زمانی می‌تواند رخ دهد که والدین یا سایر افراد تصاویر برهنه و نیمه‌برهنه و سایر تصاویر نامناسب کودک را منتشر کرده و این تصاویر در دسترس کسانی که میل جنسی به کودک دارند^{۳۴} قرار بگیرد و تصاویر کودکان را در صفحات و وبلاگ‌های خود منتشر کرده و سوءاستفاده کنند. نکته مهمی که در خصوص انتشار این تصاویر نباید از نظر دور داشت این است که احتمال سوءاستفاده از این تصاویر برای ساختن فیلم‌ها و تبلیغات پورنوگرافی کودکان وجود دارد. پورنوگرافی کودکان عبارت است از استفاده از تصاویر و بدن کودکان برای تولید محتواهای جنسی مستهجن در قالب عکس، فیلم، انیمیشن و غیره و اصولاً به‌عنوان نمایش تصویری و یا کلامی رفتارهای جنسی است که با هدف ارضای خواسته‌های جنسی دیگران تعریف می‌شود.^{۳۵} همچنین تعریف هرزه‌نگاری نیز بر اساس بند د ماده ۱ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان عبارت است از: تهیه و تولید هر اثری که محتوای آن بیانگر جذابیت جنسی طفل یا نوجوان مانند برهنگی، آمیزش، عمل جنسی و یا اندام جنسی باشد. همین‌طور بر اساس بند ج ماده ۲ پروتکل الحاقی کنوانسیون کودک به معنای نمایش از هر طریق است که در آن کودکان یا به صورت واقعی یا به صورت مجازی مشغول فعالیت‌های بارز جنسی باشند و یا آلت تناسلی کودک برای مقاصد جنسی به نمایش گذارده شود. بدین ترتیب ممکن است تصاویر منتشر شده از کودکان در وبلاگ‌ها، شبکه‌ها یا سایت‌های مجازی توسط بعضی افراد دانلود شود؛ محتوای نامناسبی به آن اضافه گردد و به لینک‌های

32. NCTSN, "Sexual Abuse", 4 January, 2022.

۳۳. ایروانیان و دیگران، کودک‌آزاری: از علت‌شناسی تا پاسخ‌دهی (تهران: خرسندی، ۱۳۹۶)، ۶۲.

34. Pedofil

۳۵. هادی کرامتی معز، بزه‌دیدگی کودکان در شبکه‌های مجازی (تهران: دادگستر، ۱۳۹۹)، ۱۲۱.

پورنوگرافی کودکان ارسال شود. در نتیجه مستفاد از این تعاریف انتشار و تولید تصاویر مستهجن و هرزنگارانه از کودک نیز، نوعی خشونت جنسی علیه آنها به حساب می‌آید. از دیگر اشکال سوءاستفاده که می‌توان آن را مربوط به فضای مجازی دانست استفاده از فناوری وب‌کم و یا به عبارتی دوربین‌های آنلاین می‌باشد. در این نوع سوءاستفاده، مجرمین با فریب کودکان در شبکه‌های مجازی آنها را وادار می‌دارند تا به صورت زنده با تصاویرشان روند این نوع پدیده از خشونت جنسی (سوءاستفاده) را خود تسریع و نسبت به انتشار آن اقدام نمایند.^{۳۶} برای حمایت بین‌المللی از این نوع سوءاستفاده از کودک می‌توان به کنوانسیون لانزاروته استناد نمود.^{۳۷} این کنوانسیون در اروپا اولین سند الزام‌آوری است که از یک طرف سعی کرده است بین مقوله استثمار جنسی و سوءاستفاده تفکیک اعمال کند و از طرف دیگر، مصادیق سوءاستفاده جنسی از کودکان را تبیین و تشریح کند.^{۳۸} همچنین بنا بر ماده ۲۳ این کنوانسیون اگر فرد بالغی بخواهد به صورت عمدی و با استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و اینترنت با کودکی که زیر ۱۸ سال است ملاقات نماید و یکی از اعمال مندرج در شق «الف» بند اول ماده ۱۸ یعنی برقراری رابطه جنسی و یا شق «الف» بند اول ماده ۲۰ یعنی پورنوگرافی کودکان را انجام دهد مورد پیگرد کیفری قرار می‌گیرد. در قوانین داخلی، خوشبختانه ممنوعیت سوءاستفاده جنسی از اطفال در ماده ۱۰ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان جرم‌انگاری شده و برای آن کیفر تعیین شده است. با اینکه مصادیق سوءاستفاده در این قانون بیان نگردیده اما اولیای قانون با تقسیم‌بندی جرایم جنسی به تماسی و غیرتماسی طیف گسترده‌ای از رفتارها اعم از هرزه‌نگاری و ... را جرم‌انگاری کرده‌اند.

۲-۲- آثار انتشار تصویر کودک در فضای مجازی

حقوق کودک متشکل از سلسله حقوقی است که زنجیره‌وار به هم پیوند خورده‌اند و نقض یکی از حقوق باعث تعرض به سایر حقوق می‌شود و عواقب سوئی برای کودک بر جای می‌گذارد. نقض حق تصویر کودک نیز به همین صورت است اما فضای مجازی به اهمیت آن می‌افزاید. نقض تصویر کودک در فضای مجازی عملاً سایر حقوق کودک چون حریم خصوصی او، حق کرامت ذاتی، حق تعیین سرنوشت،

۳۶. کترین دیویس مارکوم و جرج ای. هبگینز، شبکه‌های اجتماعی به‌مثابه ابزار ارتکاب جرم، مترجم حمیدرضا دانش ناری و ابراهیم داوودی (تهران: میزان، ۱۳۹۷)، ۱۵۱.

37. Lanzarote Convention

۳۸. مهریار داشاب، «تأملی بر کنوانسیون لانزاروته شورای اروپا در خصوص حمایت از کودکان در برابر استثمار و سوءاستفاده جنسی»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، ۲۰، ۶۰ (۱۳۹۷)، ۱۳۳.

حق هویت دیجیتالی را زایل می‌کند و حتی در مواردی سلامت روان او را در معرض خطر قرار می‌دهد.

۲-۱-۲- نقض حریم خصوصی

حریم خصوصی در اصطلاح به معنای آن است که یک فرد یا گروه بتواند خود یا اطلاعات مربوط به خود را مجزا کند و در نتیجه بتواند خود یا اطلاعات را با انتخاب خودش در برابر دیگران آشکار سازد.^{۳۹} با گسترش وسایل ارتباطات جمعی و توسعه شبکه‌های اجتماعی توجه به حریم خصوصی اهمیتی مضاعف یافته است؛ زیرا انسان اعم از کودک و بزرگسال با حضور در این فضا به آن هویت بخشیده و اصلی‌ترین عاملی است که در آن تولید محتوا می‌کند. به همین دلیل در راستای حمایت از حریم خصوصی در فضای مجازی در سال ۲۰۱۳ مجمع عمومی سازمان ملل قطعنامه‌ای را تصویب کرد که حق حریم خصوصی را در فضای مجازی به رسمیت شناخت. مجمع با بیانیه‌ای تحت عنوان «حق بر حفظ حریم خصوصی در عصر دیجیتال» این موضوع نوظهور را مورد بررسی قرار داد و تأکید کرد که حق حریم خصوصی یک حق بشری است و همان حقوقی که افراد به صورت آنلاین دارند باید به صورت آنلاین نیز داشته باشند و با این بیانیه از دولت‌ها خواست که «حق حریم خصوصی در زمینه ارتباطات دیجیتال را رعایت و از آن محافظت کنند».^{۴۰} به دنبال این کنش‌ها، اتحادیه اروپا که از پیشگامان محافظت از حریم خصوصی است قانون عمومی حفاظت از اطلاعات^{۴۱} را در تاریخ ۲۵ می ۲۰۱۸ اجرا کرد تا محافظت از داده‌های شهروندان اتحادیه اروپا را ارتقا دهد و به شهروندان، قدرت کنترل بر اطلاعات به‌ویژه حریم خصوصی‌شان را اعطا کند و چهارچوبی جهت استفاده تجاری از داده‌های شخصی افراد در سراسر اتحادیه اروپا مشخص نماید.

این قانون علاوه بر اینکه حقوق کودکان بر داده‌های شخصی که شامل حق دسترسی به اطلاعات شخصی، درخواست اصلاح، اعتراض به انتشار اطلاعات و حذف آنها از فضای مجازی می‌شود را مانند بزرگسالان یکسان دانسته، برای آنها حمایتی ویژه قائل شده و بیان می‌دارد که کودکان از خطرات و عواقب اشتراک‌گذاری داده در فضای مجازی آگاه نیستند به همین دلیل نیازمند حمایتی خاص هستند. در این راستا بنا بر ماده ۸ این قانون در مواردی که کودک زیر ۱۶ سال است پردازش و انتشار داده‌های

۳۹. مهرویه شجاع سنگجولی، «حریم خصوصی کودکان در حقوق موضوعه ایران و کنوانسیون حقوق کودک»، فصلنامه

علمی حقوق و مطالعات نوین، ۱، (۱۳۹۹)، ۲.

40. UN News, "General Assembly backs right to privacy in digital age" Accessed 21 January, 2022.

41. General Data Protection Regulation

شخصی آنها در صورتی قانونی است که همراه با رضایت والدین یا سرپرست کودک باشد و بعد از ۱۶ سالگی رضایت باید از خود کودک کسب شود. همچنین دسترسی کودکان زیر ۱۶ سال به شبکه‌های اجتماعی ممنوع است. البته این قانون به کشورها اجازه می‌دهد در خصوص تعیین سن مناسب بین ۱۳ تا ۱۶ سال خودشان تصمیم بگیرند. از دیگر سو سایر الزامات و حقوق این قانون برای کودکان نیز اعمال می‌شود؛ به طور مثال این قانون با در نظر گرفتن حق فراموشی برای کاربران فضای مجازی این فرصت را فراهم کرده تا هر کاربر فضای آنلاین این امکان را داشته باشد که اطلاعات مربوط به خود را از اینترنت حذف کند؛ که کودکان نیز از این حق مستثنا نیستند.

به‌علاوه قانون محافظت از حریم خصوصی آنلاین کودکان^{۴۲} در آمریکا از دیگر قوانین حفاظت از حقوق کودکان در فضای مجازی است. بر اساس این قانون اطلاعات شخصی کودکان زیر ۱۳ سال باید مورد محافظت قرار گرفته و کسی حق انتشار یا فروش آنها را ندارد. اگر یک پایگاه ارائه‌کننده خدمات به این اطلاعات نیاز داشته باشد باید رضایت والد یا سرپرست کودک را اخذ کند.

در حقوق ایران موضوع حریم خصوصی کودک در فضای مجازی سابقه طولانی نداشته و به‌طور دقیق تعریفی از حریم خصوصی کودکان ارائه نشده است؛ اما قانون‌گذار در موادی به صورت پراکنده درصد حمایت از این حق برای کودکان برآمده است. به‌عنوان مثال ماده ۱۹ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و تبصره آن افشای اطلاعات و تصاویر کودکان بزه دیده را جرم‌انگاری و ممنوع اعلام کرده است. همین‌طور در ماده ۶ آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۴۰۰ در راستای تحقق اهداف قانون یاد شده، رعایت حریم خصوصی کودک و نوجوان بزه‌دیده را ضروری دانسته است افزون بر آن در تبصره ماده ۳ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌نمایند به‌طور ویژه به حمایت از صغار می‌پردازد و استفاده از صغار را برای نگهداری، نمایش، عرضه، فروش و تکثیر و ... مستوجب حداکثر مجازات دانسته است. همچنین در کنوانسیون حقوق کودک که ایران نیز در سال ۱۳۷۲ به آن ملحق شده است و در حکم قانون داخلی است در ماده ۱۶ آن به‌طور صریح حمایت از حریم خصوصی کودک را بیان کرده است. بدین ترتیب باید اذعان داشت که انتشار تصاویر کودک با هر نیتی که خلاف منافع عالی‌ه وی باشد می‌تواند مهم‌ترین مصداق تعرض به حریم خصوصی او باشد؛ به‌طوری‌که در واقع فصل مشترک تمام جرایمی که در حوزه‌های مختلف علیه کودکان ارتکاب می‌یابند نقض حریم خصوصی آنان است که در اکثر موارد، تعرض به جنبه‌های مختلف

42. Children's Online Privacy Protection Act

حریم خصوصی اطفال زمینه‌ساز بزه‌دیده واقع شدن و انواع سوءاستفاده، آزار و اذیت و بهره‌کشی از آنان می‌گردد.^{۴۳} همچنین از نظر اخلاقی نیز ممکن است کودک پس از رسیدن به سن قانونی به جهت اینکه تصاویرش در دوران طفولیت منتشر شده و حریم خصوصی‌اش نقض شده رضایت نداشته باشد.

۲-۲-۲- نقض حق تعیین سرنوشت

اصل انتخاب یک هدف و پیگیری آن که تحت عنوان فاعلیت از آن نام می‌بریم تشکیل دهنده شخصیت و یا شخصی بودن انسان است و سلب آن در واقع منجر به سلب شخصیت و انسانیت و به عبارتی گوهر انسانی است.^{۴۴} مسئله حق تعیین سرنوشت کودکان همواره یکی از موضوعات محوری در حقوق آنها است. وجه بسیار مهمی که در حق تعیین سرنوشت وجود دارد این است که کودک استحقاق این امر را دارد تا در مورد مسائلی مهمی که بر زندگی آنها تأثیرگذار است؛ تصمیم‌گیری کند و محروم‌سازی کلی او از تعیین مسیر زندگی‌اش عملی منافی با حقوق اوست؛ اما این نکته را باید در نظر داشت که ظرفیت‌های شناختی کودک اساساً با ظرفیت‌های بزرگسالان متفاوت است. بدین ترتیب این واقعیت وجود دارد که حق بر تعیین سرنوشت کودک نباید به صورت مطلق باشد و باید با محدودیت‌هایی همراه باشد؛ اما معیار این محدودیت چیست؟ روشن‌ترین پاسخی که می‌توان به این سؤال داد اعطای حق تعیین سرنوشت در راستای تأمین مصلحت طفل است. در نتیجه مهم‌ترین تصمیمات در رابطه با کودک باید بر اساس مصلحت او گرفته شود. از این رو انتشار تصویر کودکان در نتیجه نقض حقوقی از جمله کودکی که اطلاعات مربوط به سلامت‌ش منتشر شده و یا کودکانی که وسیله‌ای برای امرارمعاش قرار می‌گیرند، حق بر تعیین سرنوشت‌شان را در معرض خطر قرار می‌دهد و گهگاه مسیر زندگی آنها را تغییر داده و ایشان را به موضعی منفعل در تعیین سرنوشت خود می‌راند.^{۴۵}

۲-۲-۳- نقض هویت دیجیتال

هویت آنلاین، بخشی از سبک زندگی انسان‌های امروزی است. هویت آنلاین، تصویری است که افراد از خود در اکوسیستم مجازی به تصویر می‌کشند تا با این تصویرسازی خیالی، بعضاً ذاتی متفاوت از آنچه که

۴۳. فرید محسنی، «سهم کودکان و نوجوانان از حمایت کیفری در فضای مجازی و حقیقی»، فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، ۸، ۱ (۱۳۹۰)، ۱۴۱.

۴۴. کوثر انجلاس و مهناز بیات، «شناسایی حقوقی بیناجنسیتی‌ها؛ از شناسایی منفی تا شناسایی مثبت»، فصلنامه حقوق پزشکی، ۱۴، ۵۵ (۱۳۹۹)، ۱۹۴.

۴۵. همان، ۱۸۰.

هستند را در فضای پر آشوب و رنگارنگ و هیجان‌انگیز شبکه‌های اجتماعی، خلق کنند.^{۴۶} والدین پیش از آنکه فرزندانشان اولین حساب الکترونیک خود را باز کنند، هویت دیجیتالی فرزندشان را شکل می‌دهند. این هویت مجازی شکل گرفته همچنین می‌تواند به شکل گسترده و فزاینده‌ای در آینده توسط کارفرمایان مورد استفاده قرار بگیرد؛ یعنی جستجو در دنیای مجازی، از سوی کارفرمایان، برای متقاضیان کار، یکی از بخش‌های مصاحبه کاری در دنیای امروز است.^{۴۷} این تصاویر منتشر شده با هویت شکل گرفته به دلیل غیرقابل حذف بودن می‌تواند اثراتی را بر روی آینده شغلی و کاری اطفال بر جای بگذارد. همچنین انتشار تصاویر کودکان کار و یا کودکان بزه‌دیده و قربانی در فضای مجازی به دلیل هویت‌سازی برایشان، می‌تواند اثرات مخربی بر ایشان داشته و تا مدت‌های طولانی این هویت برایشان باقی بماند و منجر به برچسب‌زنی نسبت به آنها شود.

۲-۲-۴- نقض کرامت ذاتی

کرامت ذاتی یا حیثیت ذاتی انسان عبارت است از ملاحظه انسان از آن حیث که انسان است و از این لحاظ عزیز، شریف و ارجمند است.^{۴۸} کرامت حصن حصینی است که گرداگرد انسان ذی‌شعور کشیده شده است. اسلام نیز برای انسان ارزش زیادی قائل شده است؛ به‌گونه‌ای که قرآن کریم در بعضی از آیات خود از جمله سوره اسرا به صراحت می‌فرماید ما به انسان کرامت بخشیدیم.^{۴۹} در سوره مؤمنون نیز خداوند به خاطر خلقت انسان به خود آفرین می‌گوید و یا در آیه ۷ سوره سجده می‌فرماید از روح خود در او دمیدم؛ که همگی بیانگر کرامت و ارزش والای انسانی است؛ اما با وجود این موارد ویژگی‌هایی چون خصوصیات جسمانی - روانی و وضعیت آسیب‌پذیر کودک، بعضاً نگاه شیء‌گونه و وابستگی به خانواده باعث شده تا کرامت ذاتی او با توجه به تاریخچه سوءاستفاده از ایشان در معرض نقض قرار بگیرد. همچنین متأسفانه به‌کرات دیده می‌شود که والدین در طی فرآیند رشد و تربیت کودک از این وظیفه و تکلیف خویش غافل می‌شوند و با اِعمال خشونت علیه کودک به حریم خصوصی کودک و جسم و

۴۶. «هویت آنلاین و آنلاین ما در عصر پسامدرن»، دسترسی در ۲۳/۹/۱۴۰۰.

۴۷. مریم شریعتی، معصومه زمانیان و میلاد خلیلی، «انتشار تصاویر کودکان در فضای مجازی و تأثیر آن بر شخصیت‌سازی پیش از بلوغ در پرتو حقوق ایران و مقررات بین‌المللی»، فصلنامه علمی حقوق و مطالعات نوین، ۲، ۲ (۱۴۰۰)، ۳.

۴۸. محمد جاودان، نواندیشی دینی در اسلام و تأملاتی در کرامت ذاتی انسان و حقوق بشر (قم: مرکز مطالعات حقوق بشر دانشگاه مفید، ۱۳۸۲)، ۲۸۲.

۴۹. «و لقد کرّمنا بنی آدم و فضلنا هم علی کثیر ممن خلقنا تفصیلاً»

روانش که بنا بر اصل کرامت، منطقه ممنوعه تعرض است، متعرض می‌شوند و موجبات نقض حیثیت و کرامت ذاتی کودک را فراهم می‌آورند.^{۵۰} در این راستا نگاه ابزاری به کودک و تصاویرش و سوءاستفاده از آنها مانند کودکان تأثیرگذار در فضای مجازی را، می‌توان مغری برای نقض کرامت ذاتی کودک و ابزاری برای پیشبرد اهداف اشخاص به حساب آورد.

۲-۵- خشونت روانی علیه کودک

مطابق تعریف سازمان بهداشت جهانی: «کودک‌آزاری عبارت است از آسیب یا تهدید سلامت جسم و روان یا سعادت و رفاه و بهزیستی کودک به دست والدین یا افرادی که نسبت به او مسئول هستند.» بر اساس این تعریف می‌توان نتیجه گرفت نخست اینکه خشونت علیه کودک تنها خشونت فیزیکی و فعال نیست و دوم اینکه بی‌توجهی به تعلیم و تربیت و در معرض خطر قرار دادن سلامت روان او نیز خشونت محسوب می‌شود. تجربه خشونت از هر قسم به‌ویژه روانی در دوران کودکی ممکن است عواقب طولانی مدت داشته باشد و گذرگاهی به‌سوی تمامی آسیب‌های فردی و اجتماعی برای کودک بگشاید. موضوعی که باید به آن توجه کرد این است که احتمال خطر خشونت علیه کودکان در هر محیطی، از جمله در محیط دیجیتال و فضای مجازی وجود دارد. در صورتی که تصویر کودک پی‌درپی در فضای مجازی منتشر شود و یا او را تبدیل به کودک کار اینستاگرامی کند می‌تواند منجر به خشونت روانی علیه او شود. دوران طفولیت و قبل از بلوغ مقطع بسیار مهمی است که رفتار طفل را شکل می‌دهد و آثار جدی بر شخصیت او در بزرگسالی می‌گذارد یکی از آثار روانی که ممکن است در اثر انتشار تصویر طفل اتفاق بیفتد احساس سرخوردگی و کاهش عزت‌نفس آنهاست.^{۵۱} همچنین ممکن است در سنین نوجوانی و جوانانی ایشان را در معرض تحقیر، توهین و عمل برچسب‌زنی قرار دهد. به‌عنوان نمونه می‌توان به پرونده دختر اتریشی اشاره کرد. زمانی که این دختر به سن قانونی رسید از والدینش به علت منتشر کردن تصاویر نامناسب او در زمان طفولیتش مانند زمان استحمام و ... شکایت کرد. این تصاویر باعث خجالت او در دوران بزرگسالی شده بودند؛ زیرا که به‌وسیله آن تصاویر نامناسب، مورد تمسخر همکلاسی‌ها و دوستان خود قرار گرفته بود. بسیاری از روانشناسان معتقدند هنگامی که فرد بزرگسال متوجه شود در دوران طفولیت مورد سوءاستفاده قرار گرفته دچار مشکلات روحی و روانی می‌شود. همچنین آنچه

۵۰. محمد نصر اصفهانی، اعلامیه جهانی حقوق بشر و اندیشه علوی (اصفهان: انتشارات فرهنگ مردم، ۱۳۸۲)، ۳۰.

۵۱. «یک کودک اتریشی به خاطر عکس‌هایش در فضای مجازی از والدین شکایت کرد»، دسترسی در ۱۴۰۰/۸/۱۰.

کارشناسان و متخصصان علوم تربیتی و روانشناسان و سازمان‌های حمایت از کودکان را، از گسترش سرطان‌گونه انتشار عکس کودک در فضای مجازی نگران کرده است مسائلی چون توجه به ظاهر و مد و تجمل‌پرستی، عدم رشد روانی و روحی و شخصیتی کودک، دور شدن از درس و اُفت تحصیلی و حتی ترک تحصیل، تن دادن به هر کاری برای کسب ثروت بیشتر و احساس سرخوردگی بعد از بزرگ شدن است.^{۵۲} این موارد را می‌توان مصداقی از کودک‌آزاری روانی دانست؛ به همین دلیل چه بسا ساده‌انگاری مسئله انتشار تصویر کودک می‌تواند آثار مخربی بر بزرگسالی کودک بگذارد. خوشبختانه در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۹۹ تعریف جامعی از سوءرفتار بیان گردیده است. در ماده ۳ بند ج آن خشونت علیه کودک را به صورت مطلق بیان نموده و هر نوع خشونت علیه کودک را موجب مداخله قانون دانسته است که می‌توان با تفسیر موسع و حمایت‌گونه سوءاستفاده از تصویر کودک را با توجه به عواقب آشکارش، خشونت روانی علیه کودک تلقی کرد. در بین کنوانسیون‌های اروپایی کنوانسیون حقوق بشر اروپا^{۵۳} در اصل ۳ خود رفتارهای تحقیرآمیز و شامل خشونت را علیه افراد ممنوع کرده است.

۳- حد و مرز انتشار تصویر کودک در فضای مجازی و موارد مجاز استفاده از آن

با توجه به ضرورت طرح و تبیین حق تصویر کودک در فضای مجازی و عواقب انتشار آن، این پرسش به میان می‌آید که آیا انتشار تصویر کودک در فضای مجازی به صورت مطلق ممنوع است؟ حد و مرز انتشار تصویر در فضای مجازی تا کجاست؟ و شرایط استفاده مجاز از تصویر کودک چیست؟ به طور کلی در این راستا مهم‌ترین مبنایی که به هنگام انتشار تصویر کودک در فضای مجازی باید در نظر گرفت مصلحت کودک است. باید دید آیا انتشار تصویر کودک در راستای مصالح عالیه او هست یا خیر؟ یکی از مهم‌ترین اصول حاکم بر کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ و همچنین معیار سنجش تصمیم‌گیری اولیای کودک^{۵۴} رعایت مصالح عالیه او است. به نظر می‌رسد مصلحت مفهومی منعطف بوده و چتری است که گسترده آن بر سایر حقوق کودک کشیده شده و در سیاقی بکار رفته است که تعارض بین حقوق متفاوت و متعارض یک کودک را تعیین می‌کند.^{۵۵} برای تعیین معیار مصلحت نیز باید دانست هر امری

۵۲. «انتشار عکس کودک در فضای مجازی به این دلایل ممنوع»، دسترسی در ۱۰/۸/۱۴۰۰.

53. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

۵۴. مریم غنی زاده بافقی و زهرا غنی زاده بافقی، «مؤلفه‌های حضانت در بستر مصالح عالیه کودک»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۲۱، ۸۴ (۱۳۹۷)، ۳۰۷.

۵۵. محمد روشن و ماهرود غدیری، «فرزندخواندگی و حق بر خانواده در پرتو مصالح عالیه کودک»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ویژه‌نامه، ۱۴ (۱۳۹۲)، ۸۷.

که باعث پیشرفت و تکامل انسان نابالغ به انسان بالغ شود معیار مصلحت بوده و هر چیزی که موجب خلل در این روند طبیعی و حرکت جوهری شود، مصداق عدم مصلحت است.^{۵۶} در راستای این مصلحت باید دانست که گاهی انتشار تصویر کودک در فضای مجازی به‌طور مطلق جایز نیست و آن زمانی است که با انتشار تصویر، کودک در معرض تحقیر و توهین و برچسب‌زنی قرار می‌گیرد و یا تصویر منتشر شده، کودک را در شرایط نامناسب نشان می‌دهد و یا انتشار تصویر آسیب‌های روحی و روانی را برای کودک به دنبال دارد؛ اما در برخی مواقع چاره‌ای جز انتشار تصویر کودک وجود ندارد به همین دلیل انتشار تصویر کودک باید با ملاحظاتی همراه باشد. بدین ترتیب انتشار تصویر کودک در برخی از موارد در هیچ صورتی روا نبوده و در بعضی موارد با وجود شرایطی انتشار تصویر ایشان مجاز است. از این رو در اقلیم حقوقی باید به دنبال شرایط قانونی گشت که انتشار تصویر کودک را مجاز دانسته و آسیبی به او نرساند و موجب تعرض به حقوق او نشود.

اولین مؤلفه مهم برای انتشار مجاز تصویر کودک که در بسیاری از توصیه‌نامه‌ها و مقررات معدود کشورهایی از جمله انگلستان و آمریکا آمده و تا حدودی توانسته چهارچوبی مدون برای انتشار تصویر کودک فراهم آورد؛ کسب رضایت اعم از کتبی یا شفاهی از والدین، سرپرست و یا قیم کودک پیش از انتشار تصویر اوست. به‌عنوان مثال در مقررات انگلستان هرچند حداقل سن کار ۱۳ سال تعیین شده است^{۵۷}؛ اما برای برخی از شغل‌ها مانند بازیگری کودک، نمایش‌ها و مدلینگ استثنائاتی قائل بوده و این موارد برای کودکان زیر ۱۳ سال مجاز دانسته شده است. بدیهی است زمانی که طفل در عرصه مدلینگ اجازه فعالیت دارد به‌طور ضمنی اجازه تصویربرداری از او نیز وجود داشته و حق تصویر او در این بین در معرض نقض قرار دارد؛ به همین دلیل انگلستان به‌راحتی اجازه این اقدامات را نداده و کودکان تحت شرایطی می‌توانند به فعالیت‌های مذکور بپردازند. از جمله اقداماتی که باید انجام شود این است که کارفرمای کودک باید از شورای محل اقامت او اجازه‌نامه^{۵۸} اخذ کند و اجرای هر یک از فعالیت‌ها و تصویربرداری‌ها باید با حضور والدین و یا سرپرست قانونی طفل انجام گیرد. همچنین اگر کودک در سنی باشد که به مدرسه می‌رود و این تصویربرداری منجر به غیبت کودک از مدرسه شود رضایت‌نامه مدیر

۵۶. محمد روشن و حسین حمدی، «مصلح عالیه کودک در حقوق و رویه قضایی ایران و کنوانسیون حقوق کودک»، فصلنامه حقوق کودک، ۱، ۱ (۱۳۹۸)، ۲۵.

57. Jim McKechnie et al., "Child employment: Policy and practice in Scotland", *youth & policy*, 96, (2007), 54.

58. Child Performance Licence

مدرسه نیز باید ضمیمه سایر مدارک شود.

همچنین در آمریکا قانون محافظت از حریم خصوصی آنلاین کودکان^{۵۹} مصوب ۱۹۹۸ بر جمع‌آوری و افشای داده‌های آنلاین مربوط به کودکان زیر سیزده سال حاکم است. هدف این قانون این است که کنترل حریم خصوصی فرزند را به والدین بدهد تا والدین بتوانند با استفاده از رضایت‌نامه، حریم خصوصی فرزندان خود را کنترل کنند. این قانون به‌طور ویژه برای وبسایت‌ها، سرویس‌های آنلاین و برنامه‌های اینترنتی اعمال می‌شود که محتوای آنها یا محصولاتشان «برای کودکان زیر ۱۳ سال» باشد. این قانون والدین را در نقش سرپرست و محافظانی برای اطلاعات شخصی کودک قرار داده و رضایت آنان را برای انتشار اطلاعات کودک لازم دانسته است. همان‌طور که بندهای پیشین نیز ملاحظه شد در اکثر قوانین حمایتی از کودک در فضای مجازی رضایت والدین ضروری دانسته شده است؛ هرچند الزام به اخذ رضایت یکی از گام‌های مهم دولت‌ها برای حمایت از کودکان در فضای مجازی بوده اما ذکر این نکته خالی از لطف نیست که در بسیاری از موارد والدین خود ناقضان حقوق کودکان هستند و تنها در نظر گرفتن مؤلفه رضایت برای حمایت کافی نخواهد بود.

عدم انتشار هویت کودک را می‌توان دومین شیوه در خصوص شرایط مجاز استفاده از تصویر کودک دانست. در بسیاری از موارد صرفاً انتشار تصویر کودک کفایت کرده و لزومی به انتشار اطلاعات مربوط به هویت کودک به همراه تصویر او نیست. از این رو چه‌بسا رعایت این نکته کوچک اما کلیدی از بسیاری از آسیب‌ها و نقض حق‌ها جلوگیری کند.^{۶۰}

سومین موضوع عدم انتشار تصاویر نامناسب از کودکان است. در مواردی که چاره‌ای جز انتشار تصویر کودک وجود ندارد شایسته این است که تصویری که از کودک منتشر می‌شود منطبق با موازین شرعی باشد و هرگونه تصویری از کودک که نشان‌دهنده وضعیت و پوششی نامناسب است منتشر نشود. بدین ترتیب ایده نوشتار حاضر این است که با به رسمیت شناختن چهارچوبی که متصّف به انتشار رضایت‌مندانه، آگاهانه، ضروری و متناسب است؛ شرایط موجه و مجازی ایجاد نموده تا بدون لطمه واردکردن به حقوق کودکان تصاویرشان منتشر شود.

۴- راهکارها و پیشنهادهای حمایتی از حق بر تصویر کودکان در فضای مجازی

با تبیین حق بر تصویر کودکان در فضای مجازی و با بیان موارد نقض این حق و آسیب‌های آن، در

59. Children's Online Privacy Protection Act

60. Guidance, Using Images of Children: Photographs, Videos, Websites & Webcams, 2007, 3.

راستای حمایت از این حق برای کودکان و رسیدن به یک نظام مدون و مستقل حقوقی که مطابق با معیارها و اصول حاکم بر قوانین ایران است به بیان راهکارها و پیشنهادهای حمایت از حق تصویر در فضای مجازی می‌پردازیم.

۴-۱- فرهنگ‌سازی با ابزار آموزش و نظارت

نخستین و بهترین راهکار فرهنگ‌سازی، آگاه‌ساختن والدین و جامعه در خصوص وجود این حق برای کودکان در عصر ارتباطات است؛ و از آنجایی که بسیاری از خانواده‌ها حتی از وجود چنین حقی برای کودک اطلاع ندارند، دولت می‌تواند در این راستا به تأمین منابع آموزشی بپردازد. این فرهنگ‌سازی می‌تواند به‌وسیله مدارس و سایر محیط‌های آموزشی و سپس به وسیله شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها انجام شود. در خصوص کودکان سیزده تا هجده سال که خود اقدام به انتشار می‌کنند، می‌توان بسته‌های آموزشی را با محوریت عدم انتشار تصویر در فضای مجازی ارائه نمود تا با آگاهی اقدام به انتشار تصویر خود کنند. همچنین با استفاده از متخصصین حقوق کودک کتاب‌های درسی در جهت حمایت از حقوق کودکان تألیف شود.

دوم اینکه برای انتشار تصاویر کودک لازم است در تنظیمات شبکه‌های اجتماعی تغییر ایجاد کرده و تصاویر کودکان به صورت عمومی منتشر نشود بلکه آنها را با گروه کوچکی از نزدیکان مورد اعتماد به اشتراک بگذارند.

سوم اینکه والدین یا منتشرکنندگان تصاویر کودک قبل از انتشار عکس یا ویدیوی کودک او را به‌عنوان فرد بزرگسالی تصور کنند که آیا او در آینده از دیدن چنین تصویری آزرده نخواهد شد؟ چهارم اینکه هیچ‌گونه تصویر عریانی از کودک را نباید منتشر کنند. پیش‌تر به عدم انتشار تصاویر برهنه کودکان و آسیب‌های آن اشاره شد.

از راهکارهای نظارتی می‌توان به اقدامات گزارش‌دهی اشاره کرد. کمیته حقوق کودک تأکید فراوان بر اجرای این سازکار دارد. به‌نحوی که توصیه می‌کند همه کشورهای عضو کنوانسیون حقوق کودک می‌بایست سیستم گزارش‌دهی قابل دسترسی را در جهت گزارش هرگونه خشونت نسبت به کودکان اجرایی نمایند؛ که در صورت مشاهده هرگونه سوءاستفاده از تصاویر کودک در فضای مجازی می‌توان از این سازکار استفاده کرد.

۴-۲- حمایت تقنینی

بر مخاطب آشنا با ادبیات حقوقی پوشیده نیست که متأسفانه کودک ایرانی از حمایت صریح قانونی برای حفاظت در برابر آسیب‌های فضای مجازی برخوردار نیست و قوانین موجود، قوانینی کلی هستند که حمایت کافی را از حق تصویر او به عمل نمی‌آورند. لذا قانون‌گذاری یک اصل مهم و قابل توجه در عصر حاضر برای حمایت و حفاظت از حقوق کودکان و رعایت منافع عالیه آنان در فضای مجازی است. بی‌شک حمایت قانون‌گذار از کودکان باید در قالب تصویب قوانین خاص و افتراقی و ویژه نمایان شود. این عمل در جامعه می‌تواند منجر به توسعه فرهنگ احترام به حقوق کودکان نیز گردد. تدوین قوانین در راستای حفاظت از حق تصویر کودکان در فضای مجازی می‌تواند نتیجه مؤثر و مهمی در جلوگیری از نقض این حق داشته باشد. ایران از جمله کشورهایی است که نه تنها نقض حق بر تصویر کودک در فضای مجازی را جرم‌انگاری نکرده است بلکه حتی قانون منسجمی برای حمایت همه‌جانبه از کودکان در این فضا وضع ننموده است؛ بنابراین با توجه به اهمیت ضرورت حمایت از این حق، در اولین گام تدوین قوانین در جهت منافع عالیه کودک همراه با ضمانت اجراهای مناسب می‌تواند راهکار مناسبی باشد. به موجب این قوانین می‌توان سرپرستان کودکان را ملزم نمود تا از کودک خود در فضای مجازی مراقبت نمایند و محافظت از اطلاعات شخصی را به کودکان خود آموزش بدهند.

افزون بر آن باید برای سوءاستفاده‌های احتمالی نیز کیفر قرار داده و میان موارد مختلف انتشار تصویر کودک برای وضع ضمانت اجراها تفکیک قائل شد. ضمانت اجراها می‌توانند با توجه به هدف انتشار (نداشتن آگاهی و یا به قصد سوءاستفاده) و نوع تصویر (توجه به موقعیتی که کودک در آن قرار داشته و تصویر او منتشر شده) تعیین شود. به‌عنوان نمونه اگر انتشاردهندگان والدینی باشند که هیچ‌گونه سوءنیتی نداشته و به دلیل علاقه به فرزند خود تصویر او را منتشر کرده‌اند می‌توان برای آنها جریمه مالی تعیین کرد و مجازات آنها با اشخاصی که برای مقاصد اقتصادی و تجاری یا سایر سوءاستفاده‌ها تصویر کودک را منتشر نموده‌اند متفاوت باشد. علاوه بر آن همان‌طور که پیش‌تر بیان شد یکی از منتشرکنندگان تصویر خودِ نوجوانان هستند. نوجوانان گاهی صلاح و مصلحت خود را نمی‌دانند و در سنین حساس نوجوانی به تقلید از تأثیرگذاران فضای مجازی یا به دلیل سطحی‌نگری که در این فضا وجود دارد اطلاعات خود را منتشر می‌کنند. به همین دلیل باید مانند بسیاری از کشورها برای سن ورود نوجوانان به فضای مجازی و داشتن صفحه شخصی قوانین حمایت‌گونه‌ای تدوین نمود و به موجب این قوانین حضور نوجوانان را در این فضا با محدودیت‌های مثبت مواجه کرد.

نتیجه‌گیری

حق بر تصویر کودک در فضای مجازی یکی از ابعاد جدید حقوق کودکان و یکی از حق‌های کمتر شناخته شده در عصر ارتباطات است. حق بر تصویر شامل چگونگی تصویربرداری، تصویربرداری با عدم تصویربرداری، انتشار و در نهایت استفاده از تصویر می‌شود. این حق برای کودکان به‌مثابه بزرگسالان قابل احترام است و چه‌بسا که نقض آن، آسیب‌های فراوانی از جمله به خطر افتادن سلامت روان، سرقت هویت، نقض حریم خصوصی، احتمال به خطر افتادن آینده کاری و شغلی کودکان، مخدوش شدن استقلال کودک و ... برای کودک به همراه دارد. از موارد نقض این حق می‌توان به انتشار تصویر با حسن نیت و عدم آگاهی توسط والدین، انتشار و بهره‌کشی اقتصادی از تصاویر کودکان با سوءنیت و علم والدین، انتشار تصاویر مستهجن کودکان برای پورنوگرافی، انتشار تصاویر کودکان برای چالش‌های «کودک زیبا» در فضای مجازی و انتشار تصاویر کودکان با وضعیت خاص اشاره کرد. نظر به اینکه اصل، ممنوعیت انتشار تصاویر کودک است مگر به سبب وجود مصلحتی در انتشار تصویر او، لذا پیش از انتشار تصاویر، منتشر کردن اطلاعات و هر نوع تصویرسازی عمومی از کودک، نیازمند توجیه این ضرورت هست؛ اما یافته‌ها حاکی از این است که در کنار این اصل می‌توان با در نظر گرفتن عناصری چون رضایت، ضرورت و عدم انتشار هویت کودک، تصویر او را منتشر نمود به‌گونه‌ای که انتشار تصاویر مغایر با حقوقشان نباشد.

به‌علاوه با توجه به پراکنده بودن قوانین موجود در نظام حقوقی ایران در این پژوهش سعی بر این بود تا با نگاهی بر قوانین سایر کشورها از این حق حمایت شود تا هر چه زودتر قوانینی برای جلوگیری از بردگی مدرن کودکان در فضای مجازی وضع و اجرایی شود. لذا راهکارهایی برای حمایت از کودک در فضای مجازی ارائه گردیده است. این راهکارها به‌عنوان متداول‌ترین، رایج‌ترین و مهم‌ترین راهکارهای حقوقی در حمایت از حق بر تصویر کودک شناسایی شده‌اند که عبارت‌اند از: آموزش، فرهنگ‌سازی، تغییر تنظیمات صفحه شخصی به هنگام انتشار، توجیه ضرورت انتشار تصویر، ایجاد سیستم گزارش‌دهی زمان نقض این حق که می‌توان آنها را از جمله راهکارهای حمایتی به‌شمار آورد. علاوه بر آن جرم‌انگاری افتراقی انتشار تصویر کودک در فضای مجازی و کیفی‌گذاری برای آنها به این منظور که حقوق کودکان را در برابر آسیب‌های این فضا تضمین کند از جمله راهکارهایی است که اولیای قانون برای حمایت همه‌جانبه از کودک به‌ویژه حق تصویرش در این فضا می‌توانند لحاظ کنند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- انتشار عکس کودک در فضای مجازی به این دلایل ممنوع»، دسترسی در ۱۴۰۰/۸/۱۰. <https://netnevesht.com>.
- انجلاس، کوثر و مهناز بیات. «شناسایی حقوقی بیناجنسیتی‌ها: از شناسایی منفی تا شناسایی مثبت». فصلنامه حقوق پزشکی، ۱۴، (۱۳۹۹)۵۵، ۱۷۵-۲۰۲.
- lmth.af-8211-1-elcitra/ri.wallacidemjji://ptth
- ایروانیان، امیر، محسن مالجو، بهروز جوانمرد، سیدمهدی سیدزادانی، و نفیسه متولی‌زاده نایینی. کودک‌آزاری: از علت‌شناسی تا پاسخ‌دهی. چاپ سوم. تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
- جاودان، محمد. نواندیشی دینی در اسلام و تأملاتی در کرامت ذاتی انسان و حقوق بشر مبانی نظری حقوق بشر مجموعه مقالات دومین همایش بین‌المللی حقوق بشر. چاپ اول، قم: مرکز مطالعات حقوق بشر دانشگاه مفید، ۱۳۸۲.
- داشاب، مهریار. «تأملی بر کنوانسیون لانزارونته شورای اروپا در خصوص حمایت از کودکان در برابر استثمار و سوءاستفاده جنسی». فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، ۲۰، ۶۰ (۱۳۹۷)، ۱۲۵-۱۵۵. <https://doi.org/10.22054/qjpl2018.28005.1702>.
- روشن، محمد و حسین حمدی. «مصالح عالی‌ه کودک در حقوق و رویه قضایی ایران و کنوانسیون حقوق کودک». فصلنامه حقوق کودک، ۱، (۱۳۹۸)، ۱۶۱-۱۹۰. <http://childrightsjournal.ir/article-۱-۸۰-fa.html>
- روشن، محمد و ماهرو غدیری. «فرزندخواندگی و حق بر خانواده در پرتو مصالح عالی‌ه کودک». فصلنامه تحقیقات حقوقی، ویژه‌نامه، ۱۴ (۱۳۹۲)، ۷۳-۱۰۲.
- شجاع سنگچولی، مهرابه. «حریم خصوصی کودکان در حقوق موضوعه ایران و کنوانسیون حقوق کودک». فصلنامه علمی حقوق و مطالعات نوین، ۱، (۱۳۹۹)، ۱-۱۷.
- شریعتی، مریم، معصومه زمانیان و میلاد خلیلی. «انتشار تصاویر کودکان در فضای مجازی و تأثیر آن بر شخصیت‌سازی پیش از بلوغ در پرتو حقوق ایران و مقررات بین‌المللی». فصلنامه علمی حقوق و مطالعات نوین، ۲، (۱۴۰۰)، ۱-۱۸. https://www.jhvmn.ir/article.245184_html
- صفایی، سیدحسین. حقوق و مالکیت فکری. تهران: میزان، ۱۳۹۵.
- غنی زاده بافقی، مریم. «نسبت‌سنجی کودکان دارای معلولیت با مصالح عالی‌ه کودک در پرتو قوانین ایران و اسناد بین‌المللی». مطالعات حقوق تطبیقی، ۱۰، ۲ (۱۳۹۸)، ۵۹۷-۶۱۶. Doi: 10.22059/JCL.2019.288491.633885
- غنی زاده بافقی، مریم و زهرا غنی زاده بافقی. «مؤلفه‌های حضانت در بستر مصالح عالی‌ه کودک». فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۲۱، ۸۴ (۱۳۹۷)، ۲۹۹-۳۲۴. Doi: 10.22034/JLR.2018.130190.1161
- فلاحی، رضا. «حق تصویر». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم قضایی، ۱۳۹۸.
- کرامتی معز، هادی. بزه‌دیدگی کودکان در شبکه‌های مجازی. تهران: دادگستر، ۱۳۹۹.
- مارکوم، کنترین دیویس و جرج ای. هیگینز. شبکه‌های اجتماعی به‌مثابه ابزار ارتکاب جرم، مترجم حمیدرضا دانش ناری و ابراهیم داوودی. تهران: میزان، ۱۳۹۷.
- محسنی، فرید. «سهام کودکان و نوجوانان از حمایت کیفری در فضای مجازی و حقیقی». فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، ۸، (۱۳۹۰)، ۱۳۷-۱۶۹. https://cld.razavi.ac.ir/article_847.html

- میرشکاری، عباس. «حق تصویر». حقوق خصوصی، ۱(۱۳۹۷)، ۱۴۹-۱۷۴.
 - نصر اصفهانی، محمد. اعلامیه جهانی حقوق بشر و اندیشه علوی. چاپ اول، اصفهان: انتشارات فرهنگ مردم، ۱۳۸۲.
 - «هویت آنلاین و آنلاین ما در عصر پسامدرن»، دسترسی در ۲۳/۹/۱۴۰۰.
<https://rooziato.com/>
 - «یک کودک اتریشی به خاطر عکس‌هایش در فضای مجازی از والدین شکایت کرد»، دسترسی در ۱۴۰۰/۸/۱۰.
<https://www.koodakpress.ir.->
- (ب) منابع انگلیسی

- Adweek. “How mom bloggers helped create influencer marketing: the evolution of a communitiy”, Accessed 4 January, 2022.
<https://www.adweek.com/brand-marketing/how-mom-bloggers-helped-create-influencer-marketing>.
- BBC news. “German police warn parents over Facebook pictures of children”, accessed 22 December, 2011. <https://www.bbc.com/news/technology-34539059>.
- “Guidance, Using Images of Children: Photographs, Videos, Websites & Webcams”, 2007, 1-8.
https://www.surreycc.gov.uk/_data/assets/pdf_file/0008/11312/SSCB-Guidance-using-images-of-children.pdf
- Makechnie, Jim, Sandy Hobbs, Seonaid Anderson, Cathy Howieson and Sheila Semple, “Child employment: Policy and practice in Scotland”, *youth & policy*, 96, (2007), 63-51.
<http://www.youthandpolicy.org/wp-content/uploads/2017/06/youthandpolicy96-1.pdf>
- Masterson, Marina A. “When Play Becomes Work: Child Labor Laws in the Era of Kidfluencers”. *University of Pennsylvania Law Review*, 169, 2(2021), 577-607.
https://scholarship.law.upenn.edu/penn_law_review/vol169/iss2/5/
- Nspcc learning. “Photography and sharing images guidance”, accessed 9 October, 2021.
<https://learning.nspcc.org.uk/research-resources/briefings/photography-sharing-images-guidance>.
- NCTSN. “Sexual Abuse”, 4 January, 2022.
<https://www.nctsn.org/what-is-child-trauma/trauma-types/sexual-abuse>.
- Reiter, Eric h.” personality and patrimony: comparative perspectives on the right to one’s image”, *Tulane law review*, 76, 3(2001): 673-729.
<https://www.tulanelawreview.org/pub/volume76/issue3/personality-and-patrimony>
- Steinberg. Stacey B.”Sharenting: Children’s Privacy in the Age of social Media”, *University of Florida Levin College of Law*, 839(2017), 884-840.
<https://scholarship.law.ufl.edu/facultypub/779/>
- The telegraph. “French parents ‘could be jailed’ for posting children’s photos online”, accessed 22 December, 2021.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/12179584/Frenchparents-could-be-jailed-for-posting-childrens-photos-online.html>.

- UN News. "General Assembly backs right to privacy in digital age", Accessed 21 January, 2022. <https://news.un.org/en/story/2013/12/458232-general-assembly-backs-right-privacy-digital-age>.

- World Trademark Review (WTR). "Italy's robust image rights regime", accessed 8 October, 2021. <https://www.worldtrademarkreview.com/>.

This Page Intentionally Left Blank